

שאלת התורה

העוסק דתורה באורח החובה

1. אישחניהו דקא רבו קראי אהודי כתיב פלם מעגל רגלך וכל דהכך יכונו וכתיב אורח דייספן חפלים לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשותה עיי אחרים

מתני' גלות מצות פטורין מן המכה חולין ומשמישהו פטורין מן המכה איכלין ושוחין עראי ריץ לסוכה ג' מ' מדים דתרי' כשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחיי

ע' כ' ו' ח' ט' י' י"א

כאן במצוה שאי לעשותה עיי אחרים הדר יתבי וקא מבעי להו כתיב יקרה הוא מפנינים וכל הפעול לא ישו בה הא הפצי שמים וישו בה וכתיב כל הפצים לא ישו בה דאפילו הפצי שמים לא ישו בה כאן במצוה שאפשר לעשותה עיי אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה עיי אחרים

3

כ' ט' פלם מעגל רגלך . כלומר שקל מטה ותיין כן חיו מטה גדולה ופסה הגדולה : ופסיב פלם מים פן ספלים . דמסמח כל מטה שקבל לידך עשה למה בין גדולה בין קטנה ולא מניה קטנה מפני הגדולה : מלם ספסול לפסוס פ"י פלם . חפלים פלם מעגל רגלך שפסיה חמה הגדולה והכרך ישו קטנה :

וכמלם פלם נפסוס פ"י פלם . אל חפלים אלף מטה שח לידך בין גדולה בין קטנה עשה : וכל ספלין לא ישו כס . שחככל כל חפליך כשכיל שחפסוק כחורה : ספלי פלם ישו כס . כלומר שחם יס לך לפסוק כחמה חככל חלמוד תורה ושוק כחמה : תורה אור דפליט פלם פלם פלם . דמכנל מטה ושוק כחלמוד תורה .

4

והשחא דאברת מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה משפחה ומשפחה לכאי אחא אמר רבי יוס בר תינא להביא משפחות כדענה ולחיה שמכמלין עבודתן ובאין לשמע מקרא מגילה דאמר רב יהודה אמר רב כרתנים בעבודתן וליום ברוכנין ישראל במעמין חולן מבטלין עבודתן ובאין לשמע מקרא מגילה תניא גמי רבי כרעים בעבודתן וליום ברוכנין ישראל במעמין חולן מבטלין עבודתן ובאין לשמע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין חלמוד תורה ובאין לשמע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה

5

אע"פ שאמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אין תלמוד תורה בכלל זה אלא מי שהיה עוסק בתורה ואירעה מצוה לידו אם אפשר לאותה מצוה על ידי אחרים אין לו לבטל עליה ואל תשיבני בטול תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה שאף הם אי אפשר באחרים בראוי לה שהכל צריכין להם להרבות בכבוד ואם אי אפשר לו על ידי אחרים כגון שאין שם ראוי לה אלא הוא או שהיא מצוה המוטלת על גופו כגון לולב ושופר וכבוד אב ואם וקבורת מת מצוה במקום שאין לו קוברים ודומיהם המצוה קודמת ומבטל תלמוד תורה כדי לקיימה ואינו מפקיע חיובה מעליו בקיום מצוה תלמוד תורה אפי' מצוה קלה ואע"פ שהעוסק במצוה פטור מן המצוה לא נאמר כן בתלמוד חתורה הואיל ועקרה לידיעת קיום שאר מצות מבטלין אותה בצביל כל מצוה שאי אפשר לקיימה על ידי אחרים כך היא שטת גדולי המפרשים

6

ובתחלה אמרתי בזה דלא אמרו דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא כאשר הוא עוסק במעשה נמשך והוא צריך להפסיקה ולבטלה לזמן כדי לקיים מצוה אחרת ופטור לעשות כן . אבל בת"ת דכל רגע של תלמוד תורה מצוה היא בפני עצמה וכמבואר בשנות אליהו להגרי"א בריש מסכת פאה דכל מילה של תורה מצוה בפני עצמה היא תמצא שכאשר הוא מפסיק מלימודו אין כאן ביטול והפסק של ומעשה נמשך דכל רגע עומד בפני"ע . א"כ אמרינן דעדיף לקיים מצות קריאת שמע שהיא חיובית מאשר לקיים מצוה חדשה של תלמוד תורה , דאינו מבטל מצוה מפני חבירתה אלא שנמנע מלקיים מצוה חדשה של תלמוד תורה משום מצות קריאת שמע .

והבנתו ויש בכך בחינת ביטול מצוה כבכל מעשה מצוה שהוא מפסיק באמצע עשייתה , וכן הוא גם במצות סיפור יציאת מצרים דפשוט דצריך להפסיק אפילו באמצע סיפור וענין כדי לקיים מצות מצה שזמנה עוברת אף שיש בכך ביטול סיפור נמשך והפסקתה . ובאמת צריך עיון אצלי אם כל רגע וכל מילה של ת"ת הוי מצוה בפני"ע ואפשר דאינו מקיים מצות ת"ת אלא בלימוד דבר מסויים כגון מימרא או הלכה ולא במילה בעלמא שאין בו ידיעה מסויימת , והלא מסתבר דעיקר מצות ת"ת הוא המביא לידיעת התורה דהלא נצטוינו ללמוד ע"מ לעשות ואף דיש מצוה בלימוד מלבד חובת ידיעת התורה והרב בשו"ע בהל' ת"ת חלקו לשנים מ"מ מסתבר דכל מצות הלימוד הוא כמה שיש בו ידיעה .

ולפי זה נראה דההולך ללמוד תורה פטור מכל המצוות כיון דהליכה זו מעשה נמשך הוא ככל מעשה מצוה שפוטרת ממצוה אחרת ולא גרע ההולך ללמוד תורה מהולך לקיים מצוה אחרת שפטור מן המצוה . אך באמת יש לדחות מהלך זה והדברים אינם , דפשוט דהמפסיק באמצע לימודו הוי כמפסיק במעשה המצוה דאף אם נניח דבכל רגע של לימוד התורה מקיים המצוה בפני עצמה מכל מקום יש המשך גם בלימוד דהלא מצוה הוא כושנתם שיהיו ד"ת מחודדין בפין והמפסיק מלימודו מבטל את שטף עיונו

דהנה כתב הרמב"ם כפטי"ו מאישות ה"ב
 ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה
 והיה מתיירא מלישא אשה כדי שלא יטרח
 במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה
 הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה
 פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה"
 ולכאורה תמוך דהרי בת"ת לא אמרין
 דפטור מן המצוה כמבואר בגמרא ארוכה
 שאין עליו חולק וגם הרמב"ם הלא כתב
 בפ"ג מהל' תלמוד תורה ה"ד היה לפניו
 עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר
 למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק
 מלימודו ואם יעשה המצוה ויתזור
 לתלמודו הרי דהעוסק בת"ת אינו פטור
 מן המצוה, וא"כ סתו הרמב"ם דברי עצמו
 ודבריו נסתרים מדברי הגמ'.

אלא נראה ביאור הדבר, דאף דמבטל
 תלמוד תורה בקיום המצוה אין זה
 אלא לבטל זמן מסוים של ת"ת כדי לקיים
 מצוה מסויימת ואת"כ יחזור לתלמודו כמו
 מצוה מסויימת שם בהל' ת"ת אבל אם על
 ידי קיום המצוה יבטל מת"ת ביטול כללי
 ולא יוכל להתעלות בתורה ולהיות ת"ת
 אלא עם עמי הארץ יהיה חלקו, פשוט
 וברור דמבטל את המצוה על מנת לתלמוד
 תורה דהלא על ת"ת נאמר כי היא חייבם
 ואורך ימיכם ואת עם הארץ דימו חז"ל
 לבהמה (פסחים מט ע"ג) ואם אמרו העוסק
 במצוה פטור מן המצוה ק"ו שלא יבטל
 ביטול כללי מת"ת כדי לקיים מצוה
 מסויימת דהלא גדול ת"ת מכל המצוות וזה
 כונת הרמב"ם דמי נשיאת אשה יבטל דרך
 בה ומתירא שע"י נשיאת אשה יבטל דרך
 לימודו ודביקותו בתורה מותר לו להתאחר
 וק"ו הוא מהעוסק במצוה דפטור מן
 המצוה, ואין זה דומה למה שצריך לבטל
 שעה מסויימת של ת"ת בשביל קר"ש או
 מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים.

ובדרך זה יש להבין גם את שיטת הר"י
 מקורביל דשימוש ת"ת דוחה קיום
 התורה התעלות כללית ויגדל בתורה
 ובדרכי הבנתה מותר לו לבטל מן המצוה
 כדי להתעלות במעלות התורה וגדולתה,
 ובד"ו יש ליישב את דברי רש"י בסוכה
 כ"ה שהם דברי הגמ' שם בדף ל"ו דההולך
 ללמוד תורה אצל רבו פטור מן הסוכה
 כמבואר, וד"ק בכ"ז.

וזו נראה ביאור הנהגת בן עזאי שביטל
 מצות פו"ר ואמר מה אעשה ונפשי
 חשקה בתורה והביאו הרמב"ם להלכה
 בהל' אישות פט"ו הלכה ג' "מי שחשקה
 נפשו בתורה תמיד ושונה בה כבן עזאי
 ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו
 עון" ותמהו בזה האחרונים וכי מותר
 לבטל לגמרי מצות עשה בשביל ת"ת
 והלא מצות פו"ר א"א להעשות ע"י
 אחרים דכל אדם מצווה כפריה ורביה,
 ונראה להנ"ל דמי ששונה בתורה תמיד
 כבן עזאי וע"י נשיאת אשה לא יוכל
 לדבוק בתורה ללא הפסק והפרעה אם
 ביטל מן המצוה אין בידו עון דק תלמוד

תורה מסוים בטיל מפני קיום המצוה ולא
 דבקות מוחלטת בתורה כנ"ל, (והארכתי
 בכל דין זה דכן עזאי במקום אחר וקצתי
 כאן כי אין כאן מקומו).

וכ"ז מרומז בלשונו הזהב של הרמב"ם
 שכתב שם בהל' ת"ת "ויחזור
 לתלמודו" וצ"ב מאי קמ"ל והלא פשוט
 דלאחר שגמר את קיום המצוה יחזור
 לתלמודו, אלא נראה כמבואר דק במצוה
 שבגמר עשייתה יוכל לחזור לתלמודו
 מבטל תלמודו לקיום המצוה אבל אם ע"י
 קיום המצוה יבטל מן התורה ביטול כללי
 ולא יהיה בידו לחזור לתלמודו אינו מבטל
 מן התורה כלל וד"ק בכ"ז.

17
 מנחת
 אלה
 על ע"ה ט"ה ט"ה

18 כפי טוכה כה

1 מתני' שלוחי מצוה. הולכי נדק
 מנוה טגון ללמוד תורה ולהקביל פני
 רבו ולפדות שניים: פטורין מן הסוכה
 ואפי' בשעת קיימין

19 כ"ל ר"ל

20 בינונים
 ומה שיש להבין בזה
 ומה שיש להבין בזה
 ומה שיש להבין בזה
 ומה שיש להבין בזה

21 ס"ל מ"ה

1 וכפי זה בחורים ההולכים ללמוד תורה פטורים כ
 המצות כל זמן שהם בבית רבם, כרב חסדא ורבה
 רב הונא שהיו פטורים כל זמן שלא שמעו הדרשו
 ומ"מ אם ירצו לברך על היציאת ועל התפילין יכו
 מידי דהוו אנשים שפסק ר"ת²⁵ צ"ל שהנשים יכו
 לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא²⁶ ולהכי י
 להוציא בתקיעת שופר את החייבים, ולא אמרין
 אתי הפטור אפילו מדרבנן וירציא את החיוב
 ישראל עריבים זה בזה²⁷ וכדאמר בר"ה²⁸ דכל הנ
 אעפ"י שיצא מוציא.

24

והנראה בזה, דיש להציע, שלא כדעת המאירי, שעקרונות דין עוסק במצוה פטור מן המצוה נאמר אף ביחס לתלמוד תורה. אלא שכדי שהתורה הנלמדת הפטור היא חייבת לשאת אופי מסויים - והוא, שחאה על מנת לעשות: דכל שאינה מלווה מחוייבות ונכונות להגשימה התורה עצמה פגומה ולקויה. ואף שודאי שאין תלמוד תורה אך ורק מכשיר לקיום מצוות ויש ערך לא ישוער ללימוד כשלעצמו - והרי זוהי מדרגת לימוד תורה לשמה שחז"ל כל כך הפליגו בשבחה, כפי שהטעים והדגיש בהרחבה ר' חיים מלוויין²² - מכל מקום אין ערך זה קיים אלא כשאדם לומד מתוך שאיפה ורצון לבצע את המתבקש ונדרש על פי לימודו. ומכאן שכל שהגיעה מצוה לידו באמצע לימודו שהוא חייב להפסיקו, שהרי בתוך כך תורתו עומדת במבחן - האם היא על מנת לעשות אם לאו. אך אין זה משום שאין עוסק בתורה פטור מן המצוה אלא משום דלו לא היה מפסיק עצם מעמדו כעוסק בתורה היה מפוקפק שכן היה נטול ומימד לומד על מנת לעשות. ואין כאן הגבלת תוקף עוסק במצוה פטור מן המצוה לגבי תלמוד תורה אלא הגדרת התורה אשר עיסוקה מסוגל לפטור מן המצוה. וכך מוכח בירושלמי. שהרי לא הסתפקה הסוגיא שם בשאלת, "ולא מודה ר' שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב" - שניתן היה לפרשה, על דרך המאירי, כהפקעת תלמוד תורה מפטור עוסק במצוה - אלא הוסיפה ונימקה: "ולית ליה לר' שמעון בן יוחי הלמד ע"פ לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא וא"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שילייתו על פניו ולא יצא לעולם". הרי מפורש שאין כאן דיון בחיוב ופטור מצוות לגבי העוסק בתורה אלא באופי וערך תורה הנלמדת שלא על מנת לעשות ובמעמד ייעוד לומדה.

(21) מלמד ל' אהרן
 ר' ברוך הרב
 פ. 1945

ומתוך כך נראה דלו יצויר שאדם יעסוק בתורה באופן שהיא תשאר צרופה ושלמה, אף אם לא יפסיק למצוה, אין הכי נמי שלימוד יפטרנו ממצוות. אלא שדרך כלל במה שאינו מפסיק תורתו מתרוקנת מזיקה לקיומה ושוב לא רק זאת שאינה מסוגלת לפוטרו ממצוות אלא שנאמר עליו שנוח לו שלא נברא. דאין לומר, אדרבה, אם נפעיל פטור עוסק במצוה הרי אינו חייב בסוכה ולולב ואין תורתו נפגמת בכך שאינו מפסיק למצוות מכיון שהוא כרגע פטור מהן, שמבחינה הגיונית עלינו לקבוע, ראשית, את מעמד הלומד כעוסק בתורה ורק בשלב שני ניתן לפוטרו מפאת לימודו. אך, כאמור, לו יצויר שתורה חשומר על אופייה גם אם לא הופסקה למצוות, לימודה יפטור מן המצוה. וכך דאי נראה מסתבר, דבמה ולמה תיגרע מצות תלמוד תורה מכל מצוה אחרת? והרי היא תופסת מקומה במנין המצוות לא פחות מכל מצוה, "מעשית" כגון השבת אבידה ונטילת לולב; וכי מפני שהיא אף מהווה תשתית לשאר המצוות, בבחינת, גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", שמשום כך קבע הרמב"ם. "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולן". תפטור פחות מהזי

(22) ירוש' ברכות פ"ג

א"ד יוסי קומי רבי ירמיה איתא דרבי יוחנן כרבי חנינא בן עקביא דתני כותבי ספרים תפילין ומצוות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין להפילה ר' חנינא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין להפילה ולהפילין ולשאר כל מצוותיה של תורה. ולא כדא רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב, ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות. שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא. וא"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שילייתו על פניו ולא יצא לעולם. מעמיה ורשב"י

6 זה שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון.

והדמיון אמרי לא היה ששק מן הלמד לק"ש כולה כמו שפסק לגבי מלח בנן שופר ולולב ומקרא תעילה וכו' בן שחייב לפסוק כסס כדי לקיים המלצה והלא אחריו כל הלמד ולמי מקיים טעם לו שנהפכה עליהם פל פנו ולא ינא לחי' הסולם ומתוך זה שינון זה שינון יבא שינון וידעה שינון לטמ' לין (ללמד) (לרשת) זה לזה שהדברים שיש בהם משנה איך נידון ממי הלמד אבל מטה שאין בה אלא חמירה בעלמא פניה ממי הלמד והצ"ש שנתה תפילין יש בהם משנה והיא נראה שאינה מרחיקת ממי הלמד וא"י כדי במכילתא אמרינן שמי ששק בתורה פסוק מן התפילין והאמרינן הסס דעממא רמלמא תמוס דכהפילין כחב למשן תהיה ארס ה' בפיך וכוון שטעם התפילין ממי התורה והוא ששק בתורה כל יום זה במקום תפילין ומכל מקום לא בל לפטור שלא ייחס בשעת קריאה שמת ופגלה זה לדרך הוא לקבל עליו פול מלטה שמים שלימה כדאמרינן לפיל (פ' ט"ו) אלא הכוונת כזה שאע"פ שהחוב כל היום שטר למי ששק בתורה מפי תורי רבך גר"י:

(23) תלמוד
 ר' יוחנן ברכות פ"ג: גא' א"פ

?

24
א"י רע
1 רע 200

לא מעולם לא הדברים ללא ספק מחדשים למדי ומעולם לא הסכיך ואשר לחשובת המה"ח א"י אם כי הדברים ללא ספק מחדשים למדי ומעולם לא הסכיך שמענו ולא ראינו שכן ישיבה יסמך על לים הלכה למעשה נראה שאף אותה אפשר להסכיך על פי דברינו מכיון שמעיקרא דמילתא העוסק בחזרה פטור מן המצוה ובלכך שילמד ע"מ לעשות יש להבין שלדעתו המשמח תנאי זה שונה במלכד כביח רכו מאשר באדם אחר לגבי כל אדם בשימות חלמוד ומעשה נמצאות שחיהו במישור ההוה ושהיהו מחייבת כיום לצעות מידה וממילא שככל שלומד ואינו מפסיק לקיים שהוא מוגד כלומד שלא ע"מ לעשות אך לגבי חלמוד שהוא עדיין בשלבי התפתחות והתעצבות ניתן להפריד בין הדברים ולראות כלומד היום ע"מ לקיים למחר אם אינו מפסיק לימוד היום כדי לקיים מצוות אין הוא מפני שהוא מוגער מויקה אליהן אלא מפני שחזר המצוות בכללותה ולא מצוה זו או אחרת מכיל מצוות עוברות שכן מדובר בדהייח מערכת המצוות של המשליך והנה הכשרה²⁵ ממילא הוא מפני שהוא מוגדר כע"מ לעשות והיא פוטרותו ממצוות והיה והמה"ח סבור - ואף זה מחודש תורתו מוגדרת כע"מ לעשות והיא פוטרותו ממצוות פטור ממצוות כמשך כל שהיה האבידה בביתו ובניגוד לדעת רוב הראשונים ששומר אבידה פטור ממצוות כמשך כל שהיה האבידה בביתו ואף בשעה שאינו טורח בה בפועל - הסיק שבני חזרה פטורים ממצוות כמרוצת כל תקופת לימדם בבית דמס²⁷

אמנם יש לפרש את כונת הירושלמי לא
משום שהחזרה כאילו טפלה לקיום
משום שהחזרה כאילו טפלה לקיום

מנעמ (25)
פס
א"י רע

- המצוות שהן עיקר עיקר אלא זה דין בעצם
- התמצא שץ תלמוד דוק אם לומד ע"מ
- לקיים יש בכל מצוות ת"ח ואם לומד ע"מ
- שלא לקיים גם חזרה אין כאן בשלמותה
- (וכעין שאמרו ביכמות ק"ש ע"ב כל
- האומר אין לי אלא חזרה אפילו חזרה אין
- לו) ולפי"ז יש מקום לטעון דוק מתלמוד
- חייב להפסיק ע"מ לקיים את המצוה
- ולא ל"כ אין תורתו שלמה אבל ההולך בדרך
- ללמוד חזרה דינו ככל עוסק במצוה ואינו
- מפסיק מתלמודו וד"ק.